

Att ge och ta emot hjälp vid svår sjukdom

ULLA NORDBERG

Samtal – ibland den enda hjälpen.

Studentlitteratur, Lund 1984.

Vad händer mellan oss och inom oss när vi drabbas av svår sjukdom? I vår samhälls- och människosyn finns inte mycket av beredskap för de inre processerna. Den yttre miljön kan göras handikappvänlig och samhällets omsorger kan föreskrivas i ramlagar. Men att ge och ta emot hjälp handlar ändå alltid om relationer, där ömsesidig respekt, fantasi och inlevelse är förutsättningar för att hjälpen ska nå fram på ett sådant sätt att människovärdet inte krymper.

På detta sätt presenteras en bok där en MS-sjuk kvinna, Ulla Nordberg, låter oss läsa sina dagboksanteckningar som löper över några år.

Ulla Nordberg får i augusti 1971, knappt 40 år gammal, veta att hon drabbats av MS. Efter hand gör sjukdomen henne mer och mer hjälplös och i dagboksanteckningarna får vi följa hennes kamp för att behålla något av sinnesjämvikten.

Vilken hjälp finns då att få när man är ledsen och förtvivlad och familjen inte räcker till. Då kommer Anna in i bilden och samtalen med henne, som blir så betydelsefulla.

Anna är terapeuten – en person som lyssnar, hjälper, säger sanningar. "Plikten är inte mer än vad man orkar". Detta Dag Hammarskiölds vägmarke fick Ulla vid något tillfälle och en annan gång: "Som Din dag är så skall Din kraft vara".

Samtalen med Anna blir centrala i Ullas liv. Hon är mycket känslig för alla nyanser i Annas sätt att tala med henne. Ibland blir hon besviken, ibland tycker hon att kraven är för stora, ibland blir hon nedstämd om Anna tex inte varit glad och kunnat pigga upp henne. Men framförallt visar dagboksanteckningarna den djupa kontakt som utvecklas mellan terapeuten och hennes patient och den styrka som hon förmedlar till Ulla. Bilden av en medmänniska, som med människokunskap och en stark tro hjälper henne att hjälpa andra att se en mening i livet, tonar fram.

Så kan hon även hjälpa Ulla. Hjälpa henne genom att bjuda på sig själv samtidigt som hon inte låter Ulla fastna i självömkan och självmedlidande.

En kort tid före bokens slut blir Anna sjuk och dör. Det blir fruktansvärt svårt för Ulla som saknar och längtar efter de samtal som de två haft med varandra. Men, fastän Anna är död tycks hennes personlighet finnas kvar och hennes påverkan. Och i drömmen kommer hon till Ulla. Vid ett tillfälle säger hon: "Visst är Du sjuk och har det svårt, men tro inte, att Du är den i världen som är sjukast". Detta händer efter det att Ulla 1981 även genomgått en bröstoperation med åtföljande strålbehandling.

I slutet av dagboksanteckningarna skriver Ulla "Jag tror, att jag ännu lever på den kraft jag fick av Anna. Hade hon inte funnits och hjälpt mig att leva med sjukdomen, så hade jag aldrig klarat av min situation".

Den lilla boken "Samtal – ibland den enda hjälpen" är en mycket fin och tankeväckande beskrivning av vad som kan hända då svår sjukdom drabbar någon i en familj. Den visar

den sjukas situation och hur familjen påverkas. Men framförallt ger den en bild av vad en person med kunskap och medmänsklig inställning kan ge en annan människa, men också att det krävs oändligt mycket av den människan.

"Samtal – ibland den enda hjälpen" bör finnas i alla bibliotek där studerande inom vårdyrkena hämtar sin litteratur. Den bör även finnas bland referenslitteraturen som bredvidläsning i vårdutbildningar av olika slag – för läkare, sjuksköterskor, kuratorer mfl. Lärare inom skilda vårdområden kan använda boken som underlag för diskussioner med vinklingar från flera ämnesområden.

Inga-Maja Rydholm

Nygammal metod att bota smärta

ANDERSSON CARLSSON
ERIKSSON

Akupunktur från tro till vetenskap

Hösten 1984 blev akupunktur för behandling av kronisk smärta att betrakta såsom vetenskap och beprövad erfarenhet även i Sverige. Det beslutet fattades av Socialstyrelsen efter en utredning av Sven Andersson, Fysiologiska Institutionen, Göteborgs universitet samt Carl-Axel Carlsson, Neurokirurgiska kliniken, Sahlgrenska sjukhuset.

Dessa har tillsammans med Margareta Eriksson, neurofysiolog från Lund, givit ut en svensk bok om akupunktur. Här kan man utöver Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om akupunkturbehandling läsa om såväl historiska synpunkter som experimentella studier, fysiologiska mekanismer och erfarenheter av akupunkturbehandling vid smärta och sjukdom.

Vi får veta att akupunktur kommer av orden *acus* = nål och *pungere* = att träffa och att en svensk vid

namn Gustaf Landgren 1829 skrev en doktorsavhandling om akupunktur, en avhandling som 150 år senare publicerades på engelska.

I Kina föll den urgamla behandlingsmetoden i glömska under 1800-talet och början av 1900-talet till 1949 då Mao Zedong på grund av stor brist på utbildad medicinerpersonal ändrade attityd till akupunktur.

Bokens början behandlar den traditionella kinesiska medicinens tankegångar. Man får en orientering om Qi – livskraften, som cirkulerar i kanaler kallade meridianer och Yin-Yang-läran, som beskriver alla företeelser som en balans mellan två motsatser t ex ljus och mörker.

Efter den inledande orienteringen om kinesernas syn på akupunktur följer en modern definition på denna urgamla läkekonst samt en redogörelse för smärtsinnets uppbyggnad och smärtlindrande mekanismer på central och perifer nivå.

Akupunktrens möjligheter vid såväl akut som kronisk smärta diskuteras och jämförs med transkutan elektrisk stimulering.

Något definitivt svar på frågan varför akupunktur kan ge effekt på smärta och troligen även sjukdom får man ej. Utöver psykologiska mekanismer inträffar sannolikt hämning både centralt och på ryggmärgsnivå och mycket tyder på att effekten medieras via endorfiner.

Boken avslutas med redovisning av några svenska studier, komplikationsrisker och möjliga biverkningar.

Det är med stor tillfredsställelse man läser denna bok som är anpassad till våra svenska förhållanden och som på ett enkelt och trevligt sätt ger läsaren en orientering om den historiska utvecklingen, bakgrunden och den moderna synen på akupunktur. Resultat av experimentella och kliniska studier varvas med fallbeskrivningar och diskussioner om fysiologiska förklaringar av akupunktur, som under århundraden i västerlandet betraktats som en ove-

tenskaplig och icke verksam metod.

Boken kan med behållning läsas av alla som önskar bekanta sig med akupunktur – en nygammal metod att lindra smärta.

Gunilla Brattberg

Bilden av Nicaragua

ANE HOEL och MONS LIE

Ensomme Nicaragua

Gyldendal Norsk Forlag.

Sporadiskt glimtar Nicaragua till i svenska massmedier, och som regel bara när något mer spektakulärt inträffar som t ex Olof Palmes statsbesök där i februari 1984. Då förmedlades under kort tid intensivt i Sverige bilden av ett land där demokratin är hotad och där regimen utrotar indianer. Under hänvisning till denna bild restes starka krav på att Palme borde inställa sitt besök. Kort efter denna presskampanj om och mot det sandinistiska Nicaragua skrev paret Birte och Bo Lindblom, sedan mer än 15 år mycket aktiva inom Amnesty International, specialiserade på Centralamerika, en personligt färgad artikel i tidskriften *Kommentar* under rubriken "*Finns Guatemala?*" De ställde sig frågan om deras långvariga upplysningsarbete om förhållandena i Centralamerika egentligen hade någon betydelse alls. De menade att om de då (mars 1984) gick ut på en gata i Sverige, hejdade de förbipasserande och sa följande: "Vi tänker på ett land i Centralamerika som är känt för sitt odemokratiska styre och för att det utrotar indianer. Vilket är landet?" så skulle 9 av 10 svenskar svara Nicaragua. Korrekt svar var annars Guatemala där det under de senaste två åren mördats minst 30 000 indianer av regeringstrupper.

Jag tänker på detta när jag läser norrmanen Ane Hoels och Mons

Lies nyutkomna bok "*Ensomme Nicaragua*". Författarna arbetade från april 1982 och ett år framåt i ett av norska solidaritetsgrupper anordnat hälsoprojekt i Nicaragua. Det är en bra bok. Den väver på ett spännande sätt samman Hoels/Lies personliga upplevelser av det sandinistiska Nicaragua med sakliga redogörelser för landets historia före men framförallt efter 1979, året då befrielsekampen mot den mångåriga, ousägligt grymma Somoza-diktaturen kröntes med framgång.

Som en röd tråd löper genom boken författarnas gestaltning av den stora diskrepans som existerar mellan det Nicaragua de så väl känner genom sitt engagerade arbete där och den bild av samma land som våra nyhetsmedier ger. Alldeles speciellt belyses detta i kapitlet "Information och desinformation", där man utifrån ett konkret exempel visar på den minst sagt kraftiga skevheten i nyhetsmediernas rapportering från Nicaragua.

Författarna frågar sig varför denna skeva och tendensiösa rapportering sker, denna rapportering som alltså för tidningsläsaren leder till en bild av ett diktaturvälde där indianer utrotas. Denna fråga besvarar Hoel/Lie på många olika sätt genom hela boken. Säkert är man svaret nära bl a där man på tal om Kubas självuppofterande hjälp till Nicaragua säger: "Vi, de rika länderna i världen är beroende av att en rättvis fördelning av resurserna inte lyckas i alltför många länder, därför att det får konsekvenser för vår rikedom."

Något som inte kommer fram i massmedia men däremot i Hoels/Lies bok är att Nicaragua sedan snart 4 år är utsatt för ett ständigt, dagligen pågående krig som nöter hårt på landet. Det är ett krig på många fronter, med många ansikten: ett rent militärt angreppskrig där USA stöder och utrustar den förre diktatorn Somozas anhängare som slår till inne i landet, ett ekonomiskt krig med handelsblockad från USA och blockering i internationella kre-

ditorgan, ett *psykologiskt* krig där USA genom egna stora i stort sett ständigt pågående militärmanövrer till land och hav runt Nicaragua, genom gränskränkningar vid kusterna och överflygningar i lufterummet håller hotet om en direkt intervention levande och varmt.

Som motivikt till massmediernas "desinformerande" bild av Nicaragua är Hoels/Lies bok oerhört viktig och förtjänar stor spridning. Den ger en korrekt bild av ett litet fattigt och förtryckt land som, då det frigiort sig och skapat förutsättningen för en utveckling mot något bra, utsätts för ett kanske förödande utnöttningskrig av en mäktig granne.

Den ger utöver detta mycket god information om kyrkans roll i det nya Nicaragua, om landets nya hälso- och utbildningspolitik och mycket annat.

Sist men inte minst viktigt ställer den en rad uppfordrande frågor till läsaren varav en ligger i själva bokens titel, "Ensomme Nicaragua" som inte kan vara vald av en slump. Det citat av Sandino – frihetshjälten från 20-talet som gett den 1979 framgångsrika befrielseerörelsen dess namn – som Olof Palme använde vid sitt statsbesök i Nicaragua i februari 1984 lyder så här:

"Vi behöver inte vapen, pengar eller patroner utan internationellt stöd, moraliskt och politiskt, den sympati som vi alltid haft från alla folken i Amerika. Tystnaden, isoleringen och skrällen för att förbli okända tyngde oss. Vi behövde att världen kände till att vi fortfarande kämpade."

Ensam är Nicaragua också idag och alltså kämpande. Landet är som då rädd för att bli isolerat och okänt och därför öppet inbjudande till kontakt med alla andra länder. Det kommer an på oss alla att svara på denna inbjudan, som jag tycker förmedlas så starkt i Hoels/Lies bok, för Nicaraguas skull och för vår egen.

Åke Thörn

Invandrarbarnens situation

FELIPE FARIA, WIIU LILLESAAR, KRISTINA MEURLE-HALLBERG och HARALD SWEDNER

Invandrarbarn i Malmö

Liber förlag 1984

Vi har en ganska levande invandrardebatt i Sverige i dag, men den kunskap som finns är fortfarande ytlig och teknisk och den riktiga insikten om både hur det är att ha brutit upp från sin egen kultur, sin "självklarhet", sina rötter och att leva i en ny, förvirrande och rotlös, den finns fortfarande bara styckevis och delat.

Ett bra instrument till vidgning av den kunskapen ger boken "Invandrarbarn i Malmö". Den är utgiven på Liber förlag 1984 och som författare står Felipe Faria, Wiuu Lille-saar, Kristina Meurle-Hallberg och Harald Swedner. Boken är en rapport från ett stort samarbetsprojekt mellan socialförvaltningen i Malmö, Harald Swedner och delegationen för social forskning. Utgångspunkten var den oroande höga andelen registrerade invandrarbarn i socialvården, och avsikten att bli ta reda på hur många de var och varför det såg ut som det gjorde. Man genomförde undersökningen längs flera linjer: en statistisk kartläggning av Malmö som invandrarkommun, en registerdata-undersökning av ett slumpmässigt urval av c:a 2000 barn och en sådan undersökning i sex invandrargrupper, en intervjuundersökning med 185 slumpvis utvalda invandrarfamiljer och en djupintervjudel, omfattande 20 invandrarfamiljer.

Så småningom växte fram en problembild med många chockerande siffror och mönster och en allt klarare bild av att invandrarbarn (i Malmö) verkligen är en påtaglig riskgrupp.

Klarast kommer enligt anmälarens åsikt till uttryck *varför* det är så i den fina djupintervjudelen. Fin-

stämt, lågmält men påträngande visar den fram en rad viktiga skeenden. Tex hur oerhört förvirrande ett nytt samhälle, en ny kulturs anordningar, krav och mönster kan bli för den som inte har historisk delaktighet i den – "det var så mycket nytt förstår du, så till sist såg jag ingenting alls". Och hur mångfacetterade de problem kan bli, som detta åstadkommer. Nästa stora fara ligger i barns växande inre kaos, när de självklara förebilderna – "bilden inuti mig av vem jag skulle bli" – inte längre stämmer eller ens finns där. Och detta fördjupas förstas av en enorm frustration, om det inte längre heller hjälper att verkligen bjuda till – "det hjälpte inte hur mycket jag än försökte, jag fick ändå aldrig mer än 2:or" –. Till detta kommer ofta det svåra, att barnen inte har möjlighet att få styrka, hjälp och ledning av föräldrarna, som ju har sin egen förvirring att uppleva och egna problem att klara. Tvärtom blir det barnen, som föräldrarna lutar sig mot, de som får vara med och förklara, tolka, ta emot samhällets frågor och krav. Familjeroller ställda på huvudet klarar *ingen* i familjen. Detta mönster finns särskilt tydligt i en av intervjuerna och flickan i den ger till sist upp: hon går från skolan, ut till andra misslyckade, som flummar omkring, äter valium och dricker öl. Och hon har alltid varit familjens *duktiga* barn, som alltid klarat allting galant!

Det svåraste för henne var kanske att inte kunna berätta för mamma hur svårt allting var. Men det kunde hon inte, för mamma skulle för det första aldrig förstå, varken att just hon alls hade det svårt, eller allt det enorma som hänt hennes barn, och hade för det andra så stora egna bekymmer. Och när så en dag "hela samhället brakade in i hemmet", där de inte visste någonting, gav den då nästan kvaddade flickan uttryck för hela sin förtvivlan, besvikelse och uppgivenhet med att bli fullkomligt rasande på – sin mamma! Någon måste ju naglas fast som den yttersta svikaren.

Socialmedicinsk tidskrift nr 5 1985

Boken/rapporten avslutas med en förslagsdel, en rekommendation till *hela* den komplicerade verkligheten, i detta fall Malmö kommun. Detta är en realistisk, klok och empatisk förslagskatalog som varje invandrarkommun – och i sådana bor vi i någon mån alla idag – nog borde begrunda. Den kräver eftertanke, nya kunskaper, medvetet processarbete och därför resurser. Frågan är hur mycket resurser de många invandrabarnen och deras föräldrar, som på olika sätt "ger upp", som blir psykosomatiskt/psykiskt sjuka, missbrukare, kriminella... kommer att ta i anspråk. Och hur mycket personligt lidande, som kommer att stensätta vägen dit.

Och i själva verket *kan* vi vända allt detta till något i djup mening *mycket* fint "jag vore mycket fattigare utan mina *båda* språk", säger en annan intervjuad, och det kan ju gälla mycket mer än två språk.

Anna-Greta Heyman

Socialt fosterbarnsarbete

BACKE-HANSEN E

Fosterbarn.

Universitetsforlaget. Oslo etc. 1984. 164 s (Norskt språk.)

Bokens författare Elisabeth Backe-Hansen är psykolog och sedan 1974 verksam vid fosterhjemscentralen i Oslo. "Fosterbarn" bygger på en djup och bred erfarenhet, som särskilt kommer till sin rätt i behandlingen av det praktiska arbetet med fosterhemsplaceringar.

En huvudtanke i boken är att den sociala barnvården måste hjälpa fosterbarnet till en klar uppfattning om sin situation och till en god självkänsla. För att detta skall vara möjligt måste barnet få svar på fem grundläggande frågor:

– Vad hände med mina föräldrar,

sedan jag blev tvungen att lämna dem?

– Varför är jag här? (och här – och här – och här)

– Vem är jag?

– Vad kommer att hända med mig?

– Är jag värd att tas om hand?

Boken har både en teoretisk och en praktisk dimension. Den teoretiska framställningen refererar forskningsresultat och synpunkter av betydelse för fosterbarnsarbetet. Författaren diskuterar bl a barns reaktioner vid separation, krisreaktioner, överlevnadsmekanismer och bindningar. Varje placering innebär enligt författaren en kris för barnet, oavsett hur svår situationen varit hemma. Den som arbetar med fosterbarn måste därför känna till krisbearbetning.

På den praktiska nivån betonas nödvändigheten av god planering. Planeringen bör bygga på en noggrann psykosocial värdering som tar sin utgångspunkt i barnets behov. Det är lika viktigt att planera inför hemflyttning av ett barn som inför det ursprungliga omhändertagandet. De fem frågorna skall ständigt hållas aktuella. Barnet måste tex få veta vad som kommer att ske. Man bör utnyttja barnets egen förmåga att reda sig i svåra situationer, något som underlättas av att barnet förstår vad som händer. Socialarbetaren bör förmedla till barnet att det har rätt att tycka om båda sina föräldrar, dvs både de biologiska föräldrarna och fosterföräldrarna. Det är väsentligt att barnet får vistas i en miljö som kan underlätta dess sorgearbete. Viktigt är också att de vuxna som har kontakt med barnet inte förmedlar en pessimistisk attityd när det gäller barnets framtidsutsikter: tvärtom skall man förvänta sig att det kommer att gå bra för barnet. Så sker ju allmänt i fråga om adoptivbarn, vilka följdriktigt brukar utvecklas gynnsamt. Elisabeth Backe-Hansen skriver erfaret, mänskligt och nyanserat. Hon är välgörande odogmatisk i sina praktiska ställningstaganden. Framställ-

ningen bygger visserligen på norska förhållanden men äger ändå generell tillämplighet när det gäller dessa välkända och svåra problem. Boken kan betecknas som en översiktlig teoretisk-praktisk handbok i socialt fosterbarnsarbete. För den mindre erfarne fosterbarnsarbetaren, liksom för den sociala barnvårdens samarbetspartners inom tex skola och barnhälsovård, kan boken fylla en viktig uppgift.

Dagmar Lagerberg

Sekretesslagen hindrar samverkan i barnomsorgen

KANTER A

Barnomsorgens insatser för barn med psykosociala problem.

Organisation, metod och resurser i ett urval av kommuner. Socialstyrelsen, pm 76/84. Stockholm 1984. 111 s. (Kan erhållas från Socialstyrelsens distributionscentral, 106 30 Stockholm. Distributionsavgift 15 kr.)

Denna skrift redovisar resultat från en intervjustudie över vissa kommuners organisation av stödet till psykosocialt utsatta barn inom barnomsorgen. I en tidigare undersökning om alkoholfrågans behandling inom barnomsorgen fann man att missbruksproblemen inte borde isoleras från övrig psykosocial problematik. För det fortsatta utredningsarbetet insamlades uppgifter från Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro, Södertälje, Östersund, Krokom, Vellinge och Skövde. Intervjuer gjordes med personal på förvaltnings- och fältnivå (dvs inom barnomsorgen) samt med konsulter (psykologer mfl). Frågorna gällde bl a samverkansformer, rutiner vid bistånds- och förtursplaceringar, socialtjänstens organisation, speciella verksamhetsformer samt handled-

ning och konsultation.

Andelen psykosocialt utsatta barn inom barnomsorgen uppges variera mellan 5 och 20%. Enligt undersökningsresultaten befarar man att denna andel kan komma att stiga ytterligare till följd av hög arbetslöshet, ekonomiska problem även bland människor i goda inkomstlägen, fler skilsmässor m.m.

Olika arrangemang för barnomsorgens arbete med psykosocialt utsatta barn förekommer i de studerade kommunerna. Bland speciella verksamhetsformer nämns särskilt de smågruppsdaghem som finns i bl.a. Stockholm. Man arbetar där med små grupper om cirka 10 barn, varav hälften bedöms som "stabila" och hälften anses ha behov av särskilt stöd. Erfarenheterna från dessa daghem, liksom från barnhem och behandlingsinstitutioner, anses kunna tillföra barnomsorgen viktig kunskap.

Relativt samstämmiga uppgifter framkommer om brister i samarbetet mellan barnomsorg och socialtjänst. Vad barnomsorgspersonalen främst uppfattar som problem är att man inte anser sig få tillräcklig information vid förturs- och boståndsplaceringar samt att placeringarna inte följs upp i den utsträckning som vore önskvärd.

Undersökningen visar också att sekretesslagen lagt hinder i vägen för handledning och konsultation till personalen och för samarbete med andra verksamheter. Från en kommun uppges att tidigare existerande samverkansgrupper med distriktsköterska, socialsekreterare, barnomsorgsassistent och socialförvaltningens psykolog upplösts i och med att sekretesslagen trätt i kraft (1981). Man kan spekulera över hur detta inverkat på möjligheterna att stödja barn och familjer med psykosociala problem. Författaren betonar att de tolknings- och tillämpningssvårigheter som aktualiserats av lagen bör leda till förtydliganden från centralt håll.

I detta kan man inte annat än in-

stämma. Det sorgliga är emellertid att tillämpningsföreskrifter och förtydliganden inte löser själva grundproblemet – att sekretesslagen erbjuder reella hinder för handledning, konsultation och samverkan. En förändring av lagen som möjliggjorde att det samarbete som under så många år officiellt förespråkats verkligen fick en chans att fungera vore enligt min mening välmotiverad.

Rapporten behandlar i huvudsak administrativa frågor och uppehåller sig inte vid det praktiska arbetet med barn som far illa. Den avser att ligga till grund för Socialstyrelsens eget arbete i fortsättningen. Skriften torde alltså främst rikta sig till personer med intresse för organisationsformer, resurstilldelning och planering när det gäller barnomsorgens insatser för psykosocialt utsatta barn.

Slutligen: Det vore fint att slippa se de hemska formerna föräldrarskap och föräldrakontakt. Föräldraskap och föräldrakontakt skall det vara, ingenting annat!

Dagmar Lagerberg

Om barnens situation: guldgruva (med några skönhetsfläckar)

BOHLIN R.
ANDERSSON GÄVERTH M.
GABRIELSSON K. ROLANDER I

Barnen i vuxensamhället.

Social omvärldsorientering för barnomsorgen. *Esselte Studium*. Uppsala 1984. 302 s.

"Barnen i vuxensamhället" är främst avsedd som läromedel för barnomsorgs- och skolpersonal. Boken redogör överskådligt för en rad sociala och samhälleliga förhållanden, vilket gör den till långt mer än en speciallärobok. Trots en imponerande faktamängd verkar texten aldrig torr eller fullspäckad. Framställ-

ningen kompletteras av sakregister, faktarutor och uppgifter "Att arbeta vidare med".

Trots den höga ambitionsnivån förekommer emellertid sakliga fel och oklarheter. Jag kan endast nämna exempel från områden jag själv känner till, t.ex. socialtjänsten:

Författarna vidarebefordrar dessvärre ett missförstånd som förekommit i debatten om omhändertagande av barn. De skriver (sid 230): "Antalet barn som frivilligt lämnats för samhällsvård i form av fosterhem har minskat under 1970-talet från cirka 20 000 till cirka 12 000 per år. Antalet barn som omhändertagits med tvång har genomgående varit cirka 10 000 per år." Citatet ger vid handen att drygt 20 000 nya omhändertaganden skulle göras varje år (inklusive frivilliga). Så förhåller det sig inte. I siffran 20 000 inkluderas ett stort antal barn som följt med från tidigare år. De nytilkomna är avsevärt färre. Av de cirka 13 000 fosterbarn som den 31/12 1981 stod under socialvårdens tillsyn var endast omkring 3 000 nytilkomna under året. En del av dessa var för övrigt frivilligt placerade. Sedan den gamla barnavårdslagen försvann har antalet tvångsomhändertaganden sjunkit ytterligare.

Författarna skriver vidare (sid 219): "I Sverige görs ca 10 000 ingripanden enligt LVU per år. (Detta betyder *inte* att 10 000 barn tvångsomhändertas)." Men vad betyder det då? Här vore ett förtydligande bra, eftersom ingripande enligt LVU brukar uppfattas som liktydigt med omhändertagande.

Socialtjänstlagens § 71 om anmälan om barn som far illa har efter sin tillkomst utökats med följande stycke: "Myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd." Tillägget är av stor praktisk betydelse och väsentligt att känna till. Det har emellertid inte kommit med i boken (sid 284).

När det gäller sekretessfrågorna saknar jag ett klargörande av det omvända skaderekvisitets innebörd, dvs skyldigheten att förvissa sig om att utlämnande av en uppgift inte kan leda till *men*. Det är skaderekvisitet som avgör om information får lämnas ut, inte frågan om den som får del av uppgiften själv har kontakt med barnet eller själv har tystnadsplikt. Ett klargörande vore också värdefullt rörande bestämmelsen att uppgifter i princip inte får passera mellan myndigheter eller ens mellan skilda verksamhetsgrenar inom samma myndighet. Det är inte givet att man har rätt att utan samtycke lämna information om ett barn till läkare, psykolog eller kurator (sid 279).

Modellen över objektivitetsbegreppets komponenter (sid 295) har framlagts av Jörgen Westerståhl i boken "Objektiv nyhetsförmedling" (1972). Detta borde kanske ha nämnts.

Det är synd att behöva påtala dessa skönhetsfläckar i en bok som präglas av så rik mångfald, så mycken samlad kunskap och ett så trevligt och pedagogiskt framställnings-sätt. Boken kan vara en guldgruva för varje samhällsintresserad person. En saklig revision som garanterade att kvarstående oklarheter avlägsnades vore välkommen.

Dagmar Lagerberg

Stamning

LENNART LARSSON

När ditt barn stammar

Liber förlag -84
cirka pris 74 kronor

Vi vet idag mycket mer om stamning än för bara något tiotal år sedan, författaren delar frikostigt med sig av sin kunskap. Boken som främst

vänder sig till föräldrar med stammande barn i för- och lågstadietiden är väl strukturerad. Efter en kort inledning med bl a en föredömlig presentation av de olika yrkeskategorier som stammande barn kan komma i kontakt med övergår författaren till att ställa frågor och ge svar om stamning. Vi får veta att treåringars upprepningar och omtagningar är fullt normala och troligen beror på att barnen ännu är lite språkligt osäkra eller på att den komplicerade finmotorik som talet bygger på inte är fullt utvecklad. Gränsen mellan normala upprepningar och egentlig stamning är inte skarp men kamp i stamningsögonblicket och tendenser till undvikande av ord och talsituationer betraktas som allvarliga varningssignaler. I kapitlet redovisas också en del frekvensuppgifter som bl a visar att stamning som regel debuterar just i förskoleåldern men också att mycket få av barnstammarna fortsätter att stamma i vuxen ålder.

Bokens huvuddel ägnas åt vad man kan göra som förälder till ett stammande barn. Skapa lugn i stället för att be barnet att lugna sig, ändra det egna taltempot för att bli en bättre talmodell och inte minst viktigt, att lyssna aktivt på barnet är råd som ges. Vidare uppmuntras föräldrar att prata med sitt barn om stamning och absurdt nog inte berömma barnet när det talar utan stamning. Författarens motivering är emellertid helt övertygande. I kapitlet behandlas också föräldrarnas egna känslor inför barnets stamning. I bokens sista kapitel redogör författaren kort för stamningsbehandling förr och nu och hänvisar den intresserade till litteraturlistan för fördjupade kunskaper.

"När ditt barn stammar" tillhör tveklöst de mer lättlästa böckerna. Språket är enkelt och mycket personligt hållet. Jag-formen förmedlar en känsla av dialog mellan författare och läsare. Boken kan därför mycket väl rekommenderas till föräldrar för egenstudier även om jag tror att

många föräldrar dessutom behöver få tillfälle att verkligen samtala med någon barnexpert (barnläkare, barnsjuksköterska, psykolog, förskollärare, lärare) helst med tal och språk som specialité (foniater, logoped, talpedagog). Som underlag för samtal i föräldragrupper dvs i den indirekta barnstamningsterapin fyller boken ett stort behov men också de formella barnexperterna har mycket att lära av Lennart Larsson.

Monica Westerlund

Det svårt handikappade barnet och familjen

GUGU KRISTOFFERSEN

Hur påverkar ett svårt handikappat barn familjen psykiskt och socialt?

Gugu Kristoffersen, forskare, har för den danska socialstyrelsen utfört en undersökning där hon tittat på vilket inflytande ett hemmaboende handikappat barn har på den övriga familjens psykiska och sociala relationer.

Författaren säger att alla föräldrar vill uppföstra och sköta sina egna barn i hemmet. Det gäller även föräldrar som har barn med grava fysiska och psyksiska handikapp. Det har ingen betydelse vilket handikapp barnet har eller hur stora kostnaderna är för föräldrarna, både mänskligt och ekonomiskt.

Den övergripande frågeställningen var: "Är föreställningen om att de emotionella levnadsvillkoren i en familj med ett svårt handikappat barn är kvalitativt skilda från levnadsvillkoren för andra familjer rik-tig? Enligt undersökningen är svaret på den frågan, ja. I undersökningen ingår åtta föräldrapar med två barn, varav det ena är svårt handikappat. Författaren säger att de föräldrar

som ingår i undersökningen bör betecknas som "starka" föräldrar.

Resultatet av undersökningen visar att man för att undvika konflikter mellan familjen och de myndigheter som förmedlar stöd och hjälp måste hjälpen vara lättillgänglig och flexibel. Hjälpen måste även utgå ifrån varje familjs särskilda behov och hjälpen måste ges med respekt för och inlevelse i familjens speciella situation.

Ett barn som är svårt handikappat betyder alltid en svårt handikappad familj. Hur svårt familjen upplever sin situation beror på en mängd olika faktorer.

Rapporten är intressant att läsa för alla som arbetar med familjer med svårt handikappade barn. Det är även intressant att se likheter och skillnader inom detta område mellan Sverige och Danmark.

När man läser rapporten är det viktigt att komma ihåg att det endast är åtta familjer som ingår i undersökningen och som författaren själv säger, "starka" föräldrar.

Ingrid Nordgren

Kunnigt och nyanserat om sexuella övergrepp mot barn

KNUDSEN INGNES, ELI
HAARBERG AAS, KARIN

Seksuella övergrepp mot barn.

Universitetsforlaget, Oslo etc. 1984, 96 s.

Detta är en överskådlig och lättläst bok om sexuella övergrepp mot barn. Skriften vänder sig dels till olika kategorier av yrkesverksamma, dels till personer under utbildning. Båda författarna, den ena läkare, den andra socionom, har vidareutbildning i barn- och ungdomspsykiatri och erfarenhet av arbete med sexuellt utnyttjade barn.

Författarna klagar inledningsvis ett par av sina utgångspunkter, vilka väl kan behöva fastslås även om de i dag allmänt accepteras bland yrkesfolk: Ansvar för ett sexuellt övergrepp vilar helt på den vuxne, aldrig på barnet. Vuxna vet i allmänhet väl var gränsen går mellan normal kärleksfullhet och sexuellt missbruk av ett barn. Denna gräns har också barnet klar för sig.

Huvudområden som behandlas är symptom och skadeverkningar, åtgärder, lagstiftning och prevention, allt präglad av konkretion och yrkeskunnande. Trots bokens lilla format är det inte något ytligt grepp författarna anlagt på sitt ämne. Med hjälp av väl valda exempel får läsaren text klart för sig hur komplicerade avgöranden det nästan alltid rör sig om.

Bland enskildheter i boken kan nämnas en grafisk modell över faktorer som steg för steg förhindrar att barn blir sexuellt utnyttjade: den vuxnes egen impulskontroll, yttre hinder, barnets eget motstånd. Så långt som till barnets eget motstånd skall det självfallet aldrig behöva gå. En viktig fråga i sammanhanget är dock hur impulskontrollen hos en vuxen skall kunna stärkas. I USA förekommer ibland terapi som ett alternativ till straff. En realistisk bedömning av terapins möjligheter att stärka en människas inre hämningar är därför väsentlig för en adekvat åtgärdsplanering. Författarna diskuterar inte detta närmare, men området är inte heller särskilt utforskat i Skandinavien.

Sammanfattningsvis: Framställningen är saklig, kunnig och nyanserad, helt fri från sensationsmakeri. Nyckelord anges i marginalen, vilket gör boken lätt att hitta i. Det som kan vara problematiskt för en svensk läsare är att norsk lagstiftning – naturligt nog – ägnats stort utrymme. En eventuell svensk version bör därför anpassas till svenska lagar och bestämmelser.

Dagmar Lagerberg

Kunskap om förskolebarn

MODIGH-OLSSON

Förskolebarnet.

Barn- och ungdomskunskap

Bokens syfte har varit att sätta barns behov i centrum. Den första fråga som då aktualiseras är vuxnas behov av barn. Därmed fokuseras den dynamik som har sitt ursprung i samspelet mellan den lilla växande individen och den självförverkligande vuxne. Denna dynamik kommer i boken till uttryck i beskrivande bildserier och diskuterande avsnitt. Därmed ges läsaren möjlighet att själv fundera över situationer, som kan vara bekanta eller annars skulle ha behövt beskrivas i skönlitterär form.

Boken ger även en omfattande översikt över barns sociala villkor och förutsättningar, såväl hemma som i andra länder. Statistiska uppgifter och diskuterande avsnitt ger här en fylld information, som dock ställer krav på aktuell uppföljning och revidering.

Utvecklingspsykologins mest framstående teorier beskrivs kortfattat och lättillgängligt. Översiktarna är inte ute efter att kritisera eller diskutera teoriernas hållbarhet eller aktualitet, utan presenteras som vedertagna fakta. Senare tidens spädbarnsforskning och objektrelationsteoretikernas utvecklingssyn har inte berörts. Med hänsyn till de intressanta rön och den betydelse dessa har för förståelsen av barn och även för barnet i den vuxne hade det kanske varit på sin plats att diskutera detta i något avsnitt. Den omfattande delen om barnomsorgen hade kunnat beskåras till förmån för en sådan presentation.

En styrka i boken är dock de rent pedagogiska avsnitten med syfte att träna läsaren i iakttagelse och observation av barns beteende. Författarna anger metoder och är målmedvetna i sin strävan att förmå läsaren att aktivt fundera över den vardag

som gäller för barn, föräldrar och de som arbetar med barn. Boken är en kunskapsförmedlande bok, precis som anges i titelns underrubrik. Jag finner den bra och väl lämpad att användas för utbildning inom vårdsektorn eller som underlag i föräldrautbildningen.

Kerstin Tode

Våra recensenter

Inga-Maj Rydholm är sjukvårdsföreståndare vid Regionsjukhuset, Linköping, *Gunilla Brattberg* överläkare vid anestesikliniken, Sandvikens sjukhus, *Åke Thörn* företagsläkare vid LKAB, Malmberget, *Anna-Greta Heyman* 1:e sekr vid Stockholms invandrarförvaltning, docent *Dagmar Lagerberg* tjänstgör vid barnhälsovården, Akademiska sjukhuset, Uppsala, *Monica Westerlund* logoped inom barnhälsovården i Uppsala län, *Ingrid Nordgren* klinikföreståndare vid Folke Bernadottehemmet, Uppsala, *Kerstin Tode* vårdcentralpsykiolog i Falköping.

Böcker till redaktionen

Anette Modigh & Maj-Lis Olsson

Barns och ungdomars rätt

Natur & Kultur, Arlöv 1984, 93 kr, 109 sid

Antoinette Hetzler

Rättens roll i socialpolitiken

Liber Malmö 1984, 158 sid

Per Nettelbladt

Men pappan då?

Studentlitteratur, Lund 1984, 79 sid

Socialmedicinsk tidskrift nr 5 1985

Inger Båvner, Irma Jenseng, Kjell E Johansson (red), Karin Jonsson, Staffan Talls & Bodil Tibblin

Arbete med och bland ungdom

SkeabFörlag, Sthlm 1984, 76 kr, 136 sid

Arbete, människa, miljö

AMM Extra/84 om ett internationellt forskarseminarium om arbetsolycksfall

Annika Puide

Överklagande biståndsbeslut. En uppföljningsundersökning av socialtjänstens besvärssärenden i fyra kommuner

Socialtjänstprojektet, rapport nr 7. Rapport i socialt arbete 23 – 1984, Stockholms universitet – Socialhögskolan 126 sid

Roland Mossberg

Socialtjänstens organisering och möjligheter i fyra kommuner

Socialtjänstprojektet rapport nr 5. Rapport i socialt arbete 17 – 1984, Stockholms universitet – Socialhögskolan, 156 sid

Cicely Saunders & Mary Baines

Leva intill döden. Omvårdnad vid terminal sjukdom

Liber Förlag, Stockholm 1984, 53 kr, 74 sid

Tomas Videgård

The Success and Failure of Primal Therapy 32 Patients Treated at the Primal Institut (Janov) Viewed in the Perspective of Object-Relations Theory

Almqvist & Wiksell International, Edsbruk 1983, 301 sid, 160 kr

Britt Persson (red)

Att skilja barn från föräldrar

Den sociala, barnpsykiatriska och rättsliga arbetsprocessen vid omhändertagandet.

Natur och Kultur, Lund 1984, 207 sid, 155 kr

Jan Helander (red)

Gerontologi, Läran om det friska åldrandet

Almqvist & Wiksell, Malmö 1984, 124 sid

K G Johansson

Hälsoinformation. Hälsoupplysning, friskvård, egenvård

Liber Yrkesutbildning, Sthlm 1984, 183 sid

Marianne Svenning

Tjejerna på tvätten

Liber Förlag, Sthlm 1984, 176 sid, 85 kr

Bodil Grønhøj &

Per Schultz Jørgensen

Den familiorienterade daginstitution

Socialforskningsinstitutet, publikation 132, Köpenhamn 1984, 168 sid

Ingalill Hallberg

Arbetsledare i vårdarbete

EsselteStudium, 1984, 171 sid

Henning Bjerregård Bach

De lediges jobsøgeadfærd

Köpenhamn 1984, Socialforskningsinstitutet studie 50, 219 sid, 135 kr

Carsten Koch &

Henning Bjerregård Bach

Arbejdsløshedsundersøgelserne 5.

Teknologisk arbejdsløshed.

Jøbsøgning

Socialforskningsinstitutet publikation 133, Köpenhamn 1984, 77 sid

Mogens Kjaer Jensen &

Sten Martini

Boglibehov i større provinsbyer

Socialforskningsinstitutet, publikation 134, Köpenhamn 1984, 153 s

Robert Kastenbaum

Ålderdomen. En bok om livet

Studentlitteratur, Lund 1984, 129 sid